

President del CEJP

Jordi Pujol

Catalunya, una vella fidelitat europea*

El President Pujol va voler entrellaçar la seva conferència realitzada l'octubre passat a Frankfurt en motiu de l'edició 2007 de la Fira del Llibre d'aquesta ciutat, en què la cultura catalana va ser-ne la convidada d'honor, amb la que va realitzar vint i dos anys enrere, l'any 1985, a l'Ajuntament d'Aquisgrà, pocs mesos abans de l'ingrés d'Espanya a la CEE d'aleshores. Ambdues intervencions poden considerar-se un balanç de la vocació i de la filiació europea de Catalunya. La història de Catalunya és, també, la història d'una fidelitat contrastada a Europa i d'un esperit d'obertura al món, que són l'altra cara d'una fidelitat a la seva pròpia identitat i seva personalitat lingüística i cultural.

Agraeixo que em convidin a participar en aquest simposi, i per endavant m'he d'excusar perquè el meu discurs no s'adaptarà ben bé al tema de la reunió. I és una pena, perquè jo he escrit i he parlat molt sobre identitat i globalització, sobre les llengües i cultures d'Europa, també sobre les que no tenen estat propi. Ho he fet com a president que vaig ser de l'Assemblea de les Regions d'Europa i com a federalista europeu des de fa cinquanta anys. I com a president de Catalunya –és a dir, d'una nació, d'una llengua i d'una cultura que forma part del conjunt d'Espanya, i per tant sense estat propi,

* Conferència del M. H. Sr. Jordi Pujol al Simposi del Pensament. Frankfurt, 6 d'octubre de 2007.

i per tant cridada a defensar i desenvolupar la seva identitat en marcs més generals. L'espanyol, en primer lloc, i l'europeu. I ara el del món.

Sobre això podria parlar en termes doctrinals o de dret comparat. Però, sense adonar-me'n, en posar-me a escriure m'ha sortit un discurs molt català. Probablement perquè la imminència de la Fira del Llibre amb la presència de Catalunya com a convidat especial m'ha influït massa.

De tota manera no deixa de ser cert que Catalunya és un cas molt clar de connexió entre identitat i cultura nacionals (d'un país sense estat propi) i Europa. És un cas particular, que segur que pot ser útil per a una discussió més general.

El dia 11 de març de 1985, tres mesos abans de la signatura d'ingrés d'Espanya a la UE (aleshores CEE), vaig donar una conferència a l'Aachen Rathaus¹ que es titulava «Catalunya i Europa», amb un annex que deia «Europa sense Espanya és una realitat a mig fer».

Els llegiré els primers paràgrafs d'aquest discurs, perquè no crec que els pogués explicar millor d'on ve Catalunya i com entronca amb la idea d'Europa que com ho vaig fer fa vint-i-dos anys a Aquisgrà, just al costat de la vitrina on s'exhibeix la corona de l'emperador Otó III.

«Vinc de lluny, dels confins de l'Imperi. Vinc de Catalunya, un país d'Espanya, situat entre els Pirineus i el Mediterrani. I he vingut a Aquisgrà per parlar d'Europa. Per parlar-ne justament en el moment que Espanya és a punt d'entrar a la Comunitat Econòmica Europea.

»Que un ciutadà espanyol, per tant, un perifèric en l'Europa política actual, vingui a Aquisgrà, la vella capital de Carlemany en el cor mateix de la primera Europa dels sis, entre Colònia, Brussel·les i Estrasburg, a parlar d'Europa pot semblar una temeritat. Però per a mi i per a Catalunya, aquest és un acte d'una gran dimensió, àdhuc d'una gran solemnitat. Voldriem que –ni que fos modestament– fos també un acte d'utilitat per a Europa.

»Els deia que venia de lluny, dels confins de l'Imperi. Potser això els ha sorprès. Quina llunyania física poden representar només els quilòmetres que separen Aquisgrà de Barcelona? Cap. I quina llunyania espiritual? Tampoc cap. Ben al contrari, puix que Catalunya va néixer com a poble i com a nació, fa 1.200 anys, com una marca fronterera de l'Imperi de Carlemany. Nosaltres formàvem la marca Hispànica, l'avançada de l'Imperi cap al sud, l'avançada –aleshores la península Ibèrica estava dominada pels

musulmans- d'Europa cap al sud. Catalunya és l'únic poble d'Espanya que neix lligat a Europa, i no pas -com els altres- com una reacció autòctona de legitimisme visigòtic contra els musulmans. L'objectiu dels altres pobles d'Espanya era restablir la monarquia visigòtica de Toledo; el nostre, fer progressar l'Imperi carolingi, és a dir, l'Europa d'aleshores, cap al sud, o com a mínim de ser la seva defensa, la seva muralla meridional. Aquest fet diferencial de la nostra naixença en un cert sentit s'ha perpetuat a través de la història. D'una certa manera continuem essent fills de Carlemany. I d'una certa manera considerem que no sols Barcelona és la nostra capital, i no sols Madrid -en tant que capital de l'Estat espanyol-, sinó també Aquisgrà, en tant que capital històrica del món, de la mentalitat, de la cultura i de la civilització que ens varen engendrar. Venir a Aquisgrà no és anar a l'estranger, és anar als orígens.»

Catalunya és un cas molt clar de connexió entre identitat i cultura nacionals i Europa

I si Catalunya va celebrar amb eufòria aquest «retorn» és perquè durant segles es va mantenir fidel a la seva primera filiació europea. A la seva història i als seus valors, des de Carlemany, com deia, fins als Drets Humans i els que després varen inspirar la construcció europea durant segles i, més específicament, la construcció de la Unió Europea des dels anys cinquanta.

Això no era tan senzill. Perquè cal tenir present, perquè cal recordar -i això també ho vaig dir a Aquisgrà- que «a final del segle XVI i a començament del XVII, Espanya es va girar d'esquena a Europa, on va restar marginada. Tres fets contribuïren a aquest aïllacionisme espanyol d'Europa: la derrota militar contra França i Anglaterra en la lluita per l'hegemonia europea, el descobriment i la conquesta d'Amèrica i la Contrareforma, que a Espanya va prendre un caire molt radicalment tancat. Amb intervals, aquest aïllament ha durat fins avui. Ha estat dolent per a Europa, però sobretot ha estat dolent per a Espanya. Per això l'entrada d'Espanya a la CEE no és només un fet polític, o econòmic, o militar, sinó, sobretot, una gran rectificació històrica. Una rectificació històrica que és benvinguda per tothom, però que sobretot ho és per Catalunya. Nosaltres mai no ens hem avingut a aquesta fractura, i sempre hem aconseguit, més bé o més malament, de superar-la. Per a tot Espanya la incorporació serà un fet molt positiu, però per a Catalunya serà com tornar a casa.

»Tenint en compte tots aquests antecedents, és lògic que Catalunya fos

a Espanya el primer lloc –i durant molts anys, l'únic lloc– on l'europeisme va arrelar amb força. Tot i que Espanya vivia uns anys de tancament, pel règim autoritari que la dominava en acabar la Segona Guerra Mundial, a Catalunya existien grups que veien en Europa la seva salvació. Europa volia dir llibertat, modernitat, progrés, pluralisme, democràcia; volia dir convivència de llengües i pobles.»

Per Catalunya, Europa sempre va representar modernitat, progrés, pluralisme, democràcia i convivència de llengües i pobles. Però cal tenir present que aquesta fidelitat a Europa ha estat perquè Catalunya ha mantingut la seva personalitat pròpia. En el marc d'Espanya, però amb llengua pròpia –el català–, amb una forta cultura lligada a aquesta llengua, amb dret civil, amb una tenaç memòria històrica i una plena voluntat de ser. Catalunya es considera ella mateixa una nació, i per tant considera que Espanya és un estat plurinacional. Dintre d'aquest estat Catalunya ha exercit durant segles un paper altament positiu, tant en l'ordre econòmic com en el polític i social. I recentment –durant els últims quaranta anys– ha contribuït d'una manera molt decisiva a tot Espanya a la restauració de la democràcia, a la reorientació europeista de la política i de la mentalitat espanyoles i a la instauració d'un règim d'autonomies. Tot això configura un balanç del qual els catalans ens sentim orgullosos.

Aquesta fidelitat a Europa ha estat possible perquè Catalunya ha mantingut la seva personalitat pròpia

I la pregunta que cal fer-se és aquesta: com és que un país com Catalunya, que des de fa cinc-cents anys està incorporat a la Monarquia espanyola, encara que de forma laxa fins el 1714, i que des d'aquesta data ha estat sotmès a un règim d'opressió política, de persecució lingüística i cultural, de molt forta pressió assimiladora per part de l'Espanya de matriu castellana, i que a més ha rebut allaus d'immigració de la resta d'Espanya i ara mateix de tot el món, com és que manté la seva personalitat i que segueix essent un actor important polític i econòmic a Espanya?

I que fins i tot quan es tracta de temes culturals i lingüístics, d'autonomia i federalisme, d'identitat i alhora obertura al món, és considerat per molts com un referent? Com és que per primera vegada a la Fira de Frankfurt, i fa tres anys a la de Guadalajara, la llengua i la cultura convidades han estat les d'un país que no té estat propi?

Com és que confrontada amb una llengua –el castellà– que parlen 400

milions de persones i que té un immens prestigi literari i cultural, sotmesa a una forta pressió política de desnacionalització, havent patit les dictadures i les guerres civils espanyoles, Catalunya ha sobreviscut?

La resposta és: per fidelitat a la seva identitat combinada amb un esperit d'obertura al món, per una combinació d'arrelament i alhora projecte de futur. Algú podria pensar que un país, una llengua i una cultura demogràficament petites i sense estat propi tindrien una actitud de defensa romàntica i conservadora, defensiva i reclosa. Però és justament el contrari: Catalunya surt de la base que només si és capaç de projectar-se i de tenir qualitat se salvarà. I per això ha volgut ser present a Frankfurt.

Tot això es pot dir encara d'una altra manera, que també és certa. Si Catalunya ha tingut un paper important en la història política i econòmica d'Espanya; si ha mantingut la seva vocació europea i això li ha permès actuar positivament a Espanya mateix, i, encara que modestament, a Europa; si ha estat motor de modernitat i de democràcia, és perquè ha defensat, perquè no ha perdut la seva personalitat pròpia, basada en bona part, com ja he dit, en la llengua catalana, que és la pròpia de Catalunya, com ara reconeix la mateixa legislació espanyola. És a dir, reconeix que el que confereix personalitat pròpia a Catalunya és el català i la cultura lligada a aquesta llengua.

Si s'accepta que això és així s'ha d'entendre que és del tot legítim defensar aquesta llengua. És a dir, el dret a ser a Frankfurt no li ve només dels ics títols que publica cada any, o de ser parlada per més de set milions de persones (i entesa per alguns milions més). O de ser d'ús científic i jurídic habitual, etc. És a dir, no li ve només de ser una llengua per volum i qualitat semblant o superior a moltes altres llengües europees, sinó que li ve també perquè constitueix el nucli dur de la personalitat d'un poble, que ha estat perseguit, que ha sobreviscut i s'ha salvat, i que s'ha mantingut fidel a la seva vocació europea.

És per això que els catalans estem contents de venir a Frankfurt. I jo, personalment, ho estic especialment per dos motius.

Primer, perquè fou en l'època que jo era president que el Govern de Catalunya va començar a negociar que el nostre país fos convidat especial. I segon, perquè he rebut una forta influència de la cultura alemanya i m'hi sento molt vinculat.

Això potser em dóna dret a expressar un punt de disgust per coses que

durant els darrers anys han dit alguns crítics, periodistes i polítics alemanys sobre la nostra llengua i la nostra cultura. Sobre Catalunya. Des del ministre alemany que despectivament diu que el català és com el *sorbisch* –despectivament envers el català i envers el *sorbisch*– fins als crítics o periodistes que consideren que l'única literatura d'interès que es fa a Catalunya, i la més representativa, és l'escripta en castellà. I és veritat que hi ha escriptors catalans en castellà molt bons, però és com si a la primeria del segle xx s'hagués dit que la representació lingüística i cultural txeca s'havia de fer a través de Kafka i Rilke, i deixant en segon pla Janoslav Hasek (*Aventures del bon soldat Sveik*) o Karel Rais. Els que sabem alguna cosa sobre llengua i cultura alemanyes no només valorem Kafka i Rilke, sinó que sabem que el *Prager Deutsch* era una de les millors variants de la llengua alemanya. Però això no treu dos fets. Primer, que en totes les històries de la literatura Rilke i Kafka figuren com a autors alemanys, i no txecs. I Hasek com a autor txec. I segon, que si el txec hagués estat perseguit a fons a Bohèmia mateix i ignorat a Europa hauria acabat desapareixent com a llengua de cultura. Com es va arribar a creure que podia passar a mitjan segle XIX. Com varen arribar a témer que podia passar a txecs tan il·lustres com l'historiador Palacky i el músic Smetana.

Tot això em fa tornar al començament del meu discurs, i al títol «Catalunya, una vella fidelitat europea». Una fidelitat a l'esperit i a la història d'Europa.

Ja he mirat d'explicar com Catalunya ha intentat ser fidel a aquest esperit dins Catalunya mateix, a Espanya i a Europa, i com aquesta fidelitat ha anat lligada a la defensa de la seva pròpia personalitat. En general, a Europa, com s'exerceix aquesta fidelitat a l'esperit europeu? S'exerceix amb la democràcia, amb els drets de l'home, amb el respecte del pluralisme, amb la primàcia de la persona, actuant amb justícia envers les persones i les comunitats. Ho subratllo: envers les persones i les comunitats.

Si estem d'acord amb això podrem dir que convidant Catalunya –és a dir, l'entitat de cultura, llengua, història i consciència col·lectiva que és Catalunya– la Fira de Frankfurt ha fet un gran acte d'europisme, i de justícia. Ha aplicat una vella fidelitat europea. Més de valorar encara perquè Catalunya no té estat propi.

Recordo que, sent jo encara president de Catalunya, el Govern català va iniciar les gestions per ser el país convidat en aquesta edició de la Fira de

Frankfurt, un bon amic alemany em deia que trobava desproporcionat que després de l'Índia la invitació es fes a Catalunya. Jo li vaig preguntar si no tindria sentit que es fes a Finlàndia, Lituània, Dinamarca, Eslovènia, Geòrgia, Armènia..., tots ells països i llengües de menys pes demogràfic que Catalunya, i alguns dels quals no editen tants llibres l'any com nosaltres, ni alguns tenen una literatura tan antiga. Em va respondre que la diferència era que aquests països eren estats independents. Doncs bé, deixar Catalunya, deixar de banda la seva literatura, el seu art, la seva llengua, la seva contribució durant segles a la construcció europea, i deixar de banda el mèrit que té haver fet això malgrat la pressió adversa, política i militar, demogràfica i cultural, això seria antieuropeu. Perquè seria anar contra el pluralisme, contra el dret a existir, contra la llibertat creativa. Contra l'esperit d'Europa.

Algun dia Frankfurt convidarà Estònia, i farà l'honor que es mereixen la llengua i la cultura estònies. Catalunya se n'alegrarà i jo personalment, perquè conec prou bé la història i la cultura d'Estònia per valorar i admirar el mèrit d'aquest país. Però convidar Catalunya té un mèrit particular. No perquè som més de set milions de catalanoparlants, i perquè tenim el gran capital que representen Gaudí, i Miró, i Dalí, i Tàpies, i Pau Casals, i una arquitectura actual brillant i una societat econòmicament i socialment forta, sinó perquè hem sobreviscut a segles de persecució i perquè encara ara hem de defensar la nostra identitat en condicions difícils. No tan difícils com durant els darrers tres segles, però encara complicades.

I és això ser europeu. És defensar el que és just. És reconèixer el valor de tot allò que és autèntic, i de tot allò que cohesiona positivament una societat.

I fer-ho contra prejudicis, si cal. O contra situacions injustes. En aquest cas, la Fira de Frankfurt esmena una situació cultural que és anòmala i injusta.

Els en dono les gràcies com a català. Crec que molts espanyols ho valoraran també positivament. I els en dono les gràcies com a europeu. Jo sóc un enamorat del meu país, però em defineixo a mi mateix com un patriota europeu. I em fa goig, i em fa sentir orgullós, que en el cor més carolingi d'Europa –no gaire lluny d'Aquisgrà– s'actui d'acord amb l'esperit democràtic, pluralista, de respecte a totes les llengües i cultures tal com ha fet la Fira de Frankfurt.